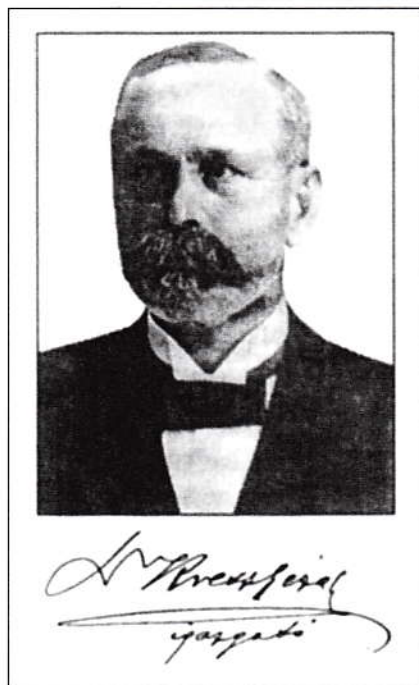

Száz éve halt meg Kressz Géza, a fővárosi mentők szervezetének alapítója

1901. április 10-én a pesti lapok alig pár soros hírben tudatták; hogy elhunyt Kressz Géza. A halotról a legtöbb újságíró csak annyit tartott szükségesnek közölni, hogy a BÖME, a Budapesti Önkéntes Mentőegyesület alapítója volt, nemesember – és kiváló hazafi, a „nemzet dísz”, ahogy egyikük fogalmazott.

Nos, a „nemzet dísz” valójában „első generációs” magyar volt. Apja, aki még Karl Kressnek írta nevét, testvérével együtt a XIX. század első éveiben költözött Magyarországra Magdeburgból – azaz, ha hinni lehet a közvélekedésnek; inkább a katonatoborzás elől szöktek el. 1829-ben már sebészként találkozhatunk vele. Boltja a Belváros egyik legforgalmasabb pontján, a mai Kossuth Lajos utca letelején volt. Nem tévedés: valóban boltról szólnak a források. A sebészet ekkoriban javarészt kívül esett az orvosi tudományok körén, ügyes, ám többé-kevésbé képzetlen, azaz nem elméleti képzettségű, inkább gyakorlati szakemberek végezték. Persze nem többórás műtéteket végeztek (hatékony érzéstelenítés hiányában nem is lehetett volna); sokkal inkább törött csontok, ficamok helyreállításából, s persze számos foghúzásból állt össze az üzletkör. Jóllehet, egy-egy „jó kezű” mesternek komoly híre támadt, s messzi földről is eljártak hozzá kezelésért, a legtöbb sebészműhely (föltéve, hogy a mester épp nem másik foglalkozását, a borbélyaságot űzte) leginkább a kihallatszó jajgatásról lehetett fölismerni.

A Kressz család – köszönhetően az apa szakértelmének és Pest gyarapodásának – néhány év alatt a legte-

kintélyesebb polgárok közé küzdötte föl magát. Karl Kress csakhamar a Pesti Sebész, Borbély és Fürdősz Czeh céhmestere lett. A família együtt magyarosodott a fővárossal, ami leginkább a gyermekek nevében követhető nyomon: a hatodiknak, utolsónak született fiú a Geyza Kress nevet kapta, de első iskolai bizonyítványán már a Kressz Géza felirat állott.

A bizonyítvány külsőre csakugyan csinos volt – ám tartalma aligha örvendeztette meg Kressz sebész-mestert. Az atyának, akit időközben a Magyar Természetvizsgálók Társasága tagságával tisztelt meg, s így egy sorba került a kor neves orvosaival, nem kevesebbet kellett tudomásul vennie, minthogy fia latinból és fizikából „ungenügend” – azaz megbukott... S a baj nem jár egyedül: néhány év múlva a derék pesti piaristák végleg megelégték az ifjú diákcsínyeit, kicsapták őt intézményükből. Kressz Géza végül, ha nem is könnyen, az evangélikus gimnáziumban fejezte be tanulmányait – s csakhamar az orvosegyetem ifjú medikusai közt lehetett viszontlátni.

Ebben az időben Kressz a pesti fiatalság közkedvelt, bohém alakja volt. Népszerűségét növelte, hogy az addig csak a pórnép gyermekjátékának tartott korcsolyát széles körben igyekezett megismertetni. Az 1869-ben általa életre hívott Budapesti Korcsolyázó Egylet igen szigorú viselkedési szabályokat írt elő tagjainak, így hártva el a lányos szülők aggodalmait és a megbotránkozók kifogásait.

Két évvel később Kressz Géza kézbe kapta doktori oklevelét, újabb két év elteltével, 1873-ban pedig a székesfőváros szolgálatába lépett, s az akkori V. kerület, a Lipótváros tisztiorvosa lett. A közszolgálatba lépés – mely kétségkívül rangemelkedést is jelentett számára együtt járt azzal, hogy a meggazdagodással biztató magánrendelésekről le kellett mondania. A döntés motívumait nem ismerjük, de aligha kétséges, hogy a humanitásnak döntő szerepe volt benne, csakúgy, mint bekapcsolódásában a szabadkőműves mozgalomba.

Kressz a közegészségügy egyik irányítójaként hamar átlátta, hogy főleg két terület ad okot a fejfájásra: a járványveszély és az élelmiszerek hamisítása.

Családok kényszerültek pince- és padlásalakásokban meghúzódni, udvari kalyibákban, kunyhókban lakni. Ez a népbetegségek addig sosem látott terjedésével járt együtt: a „morbus hungaricus”, a magyar betegségnek nevezett tbc bőven aratott Budapesten is. A hatóság orvososa nem sokat tehetett: a lakásnyomoron és a szegénységen aligha segíthetett. Az 1886-os kolerajárvány idején is mindössze a fertőtlenítést rendelhette el – Budapesten azonban, szemben a nyugat-európai fővárosokkal, ilyen célú, és másutt jól bevált intézménye nem

volt. Ezért a járvány levonultával Kresz Géza minden követ megmozgatott az intézményes megoldásért: röpiratot írt, szabadkőműves társait, a pest-budai társadalmi élet előkelőseit győzködte. Hat évébe került, de győzött: 1892-ben a Gyáli úton megnyílt a *Fertőtlenítő Intézet*. Gyakorlati haszna az első világháború alatt mutatkozott meg: jóllehet a frontról a kolera és a tífusz is bekerült az országba, a városban mégsem tört ki nagyobb járvány...

A világvárossá cseperedő Budapest ellátását a szatócsboltok mellett a piacokra naponta beutazó kofák biztosították. Jóllehet a városhatáron a fináncok megállították őket, és portékáikat megvámolták, azok valódiságát sokáig nemigen lehetett ellenőrizni. A baj nem csupán az volt, hogy a tejet, a tejfölt és a tejszínt vízzel hígították

és liszttel sűrítették: nemegyszer ugyanis egészségre káros, sőt, egyenesen mérgező anyagokkal „pótolták ki” az árut. Kresz ahogy azt jelentésében írta – „a törvény teljes szigorával fölvértezve és semmi panasztól, jajsztól és fogadkozástól meg nem hattatva” lépett föl ellenük: kiállításokat rendezett a „közönség okulására és a gonosztettek elrettentésére”, illetve két brosúrát is megjelentetett. A termékek között a vaj volt a leggyakoribb „áldozat”: hamisítására „disznószírt, gipszet, súlypátot, krétát, gabonalisztet; sóvizet, marhafaggyút, ürüzsírt, művaját (margarint) és burgonyapépet” használtak. A legtöbb „pótanyaggal” (már akkor is) a bort hígították: összesen ötvenkettőt említett meg a lista. A sör esetében tiltott matériaként szerepelt a „kukoricza-gríz” is.

Hivatalos feladatain túl Kresz Géza kezdettől érdeklődéssel fordult a mentésügy felé is. Indíttatása felől aligha lehet kétségünk: apja sebészműhelyében a leggyakrabban megforduló páciensek utcai és otthoni balesetek áldozatai voltak, akik nemegyszer csak napokkal a szerencsétlenség után kerültek ápolásra. Könnyen lehet, hogy kínjaik látványa, s az, hogy sokuk halálát vagy éppen csonkulását meg lehetett volna előzni, készítette a gimnazistát, hogy az egyetemen orvoslást tanuljon; s később, hatósági orvosként a mentésügy megoldását sűrűsége.

Mentőegyletek külföldön már jó ideje léteztek, s 1880-ban Pesten is megindult a szervezkedés – ám az egyesületalapítást célzó értekezletek csakhamar abba is maradtak. Az 1881-es londoni mentőkiállítás tapasztalatai újra a közérdeklődés rivaldafényébe állították a mentést: A döntő lökést azonban a bécsi Ring Színház több száz halálos áldozatot követelő égése és a bécsi mentők ezt követő megalapítása adta meg: oly sok más ügyszóhoz hasonlóan most is a társfőváros iránt érzett irigység kerekedett felül a fővárosiak – mindezekelőtt takarékoságból fakadó – konzervativizmu-

Az 1889–90-ben épített mentőállomás Pesten, a Markó utcában

sán. Ennek köszönhetően 1887-ben Kresz – miután tankönyvet írt *Első segély rögtöni életveszélyben* címmel sikerrel győzte meg a főváros tanácsát a mentőszervezet szükségességéről. Pedig ellenzői kezdettől voltak, furcsa módon épp az orvosok között. Az alapító érveit, melyek nemcsak a Budapesti Önkéntes Mentő Egyesület szükségességét és célszerűségét hangsúlyozták, lesöpörték, sőt személyében támadták meg, mondván, hogy egyesületi elnöksége és a tisztviselői hivatal összeférhetetlen. Kresz azonban inkább városi hivataláról mondott le, s folytatta a mentők szervezését. Számos orvostanhallgatót és fiatal orvost nyert meg az önként vállalt feladatnak, köztük a későbbi híres *Korányi Sándort* is. Mindennapi megélhetését a villamosvasút orvosaként biztosította – elviselve a röplapokon terjesztett igaztalan vádat, hogy a számos gázolás az ő „bűnös hanyagsága” miatt következik be...

Kresz az ellene indított hadjárattal mit sem törődve szervezte továbbá az önkéntes mentőket. Gondoskodott a személyzet folyamatos képzéséről, ennek szolgálatában önálló lapot (*Mentők Lapja*) alapított. Ügybuzgalma azonban, ha lehet, csak tovább tüzelte ellenfeleit, akik jobb híján, magyarságában támadták meg. Az 1885-ös Országos Kiállításon való ténykedéséért, az egészségügyi pavilon berendezéséért elismerésül Kresz Gézát 1885-ben a királyi kegy az önkény idején alapított Ferenc József Lovagrend tagjává emelte. Utolsó éveiben, amiért a kitüntetést elfogadta, hazafiatlansággal vádolták. Némi elégtétellel szolgálhatott, hogy halála előtt négy hónappal, Budapest közbenjárására, nemesi címet kapott. S jóllehet az indok a főváros fejlesztése volt – pontosabban a Rózsadomb parcellázásában való részvétel, amire a „Szemplőhegyi” előnév is utalt –, a címer díszítményébe odakerült a mentőegyesület jelvénye is, a zöld szegélyű piros korong, benne a hármashalmmal és a kettőskereszttel.

Hámori Péter